

Klas Anshelm - Arkitekten bakom LTH

Klas Anshelm (1914-1980), arkitekt och sedan 1973 hedersdoktor på LTH, var mannen som fick i uppdrag att på kort tid uppföra en ny teknisk högskola i Lund. Han var själv ingenjörsson och hade vissa konstnärsdrömmar, men utbildade sig till arkitekt på Chalmers. I samband med att han 1947 startade ett eget arkitektkontor i Lund anslöt han sig till en modern funktionsbaserad stil med tegel och betong. Staten blev en stor arbetsgivare och gav honom stora uppdrag åt universiteten i Lund och Göteborg. Han har även ritat konsthallarna i Malmö och Lund, samt Stadshallen i Lund. Hans mer konstnärliga ådra har fått utrymme i stålskulpturen utanför Matematikcentrum och glasspäckade fontäner vid Sydkraft i Malmö och sjön Sjön i Lund.

Matematikcentrums Hörsalsbyggnad, februari 64.

En ny teknisk högskola föds

Under Tage Erlanders tid som statsminister var ett av de politiska målen att få till en radikal höjning av den svenska utbildningsnivån. Universiteten i landet skulle byggas ut, med särskild tyngd på matematiska och naturvetenskapliga ämnen. En ny teknisk högskola skulle upprättas och i konkurrens med Uppsala och Umeå föll lotten 1955 på Lund. Statistiskt verkade Malmö/Lund-regionen ha

störst förmåga att fånga upp ingenjörstudenter.

En ny teknisk högskola krävde stora markområden och sådana fanns i Smörlyckan och Pålsjö nordöst om stadskärnan. Det första av namnen syftar på de feta och bördiga, men obebyggda marker som då låg här. Området var sedan länge reserverat för universitetets utbyggnad. En gång i tiden hade det funnits ett tegelbruk i trakten och de båda dammarna (sjön Sjön) på LTH-området är vattenfyllda gamla lertag.

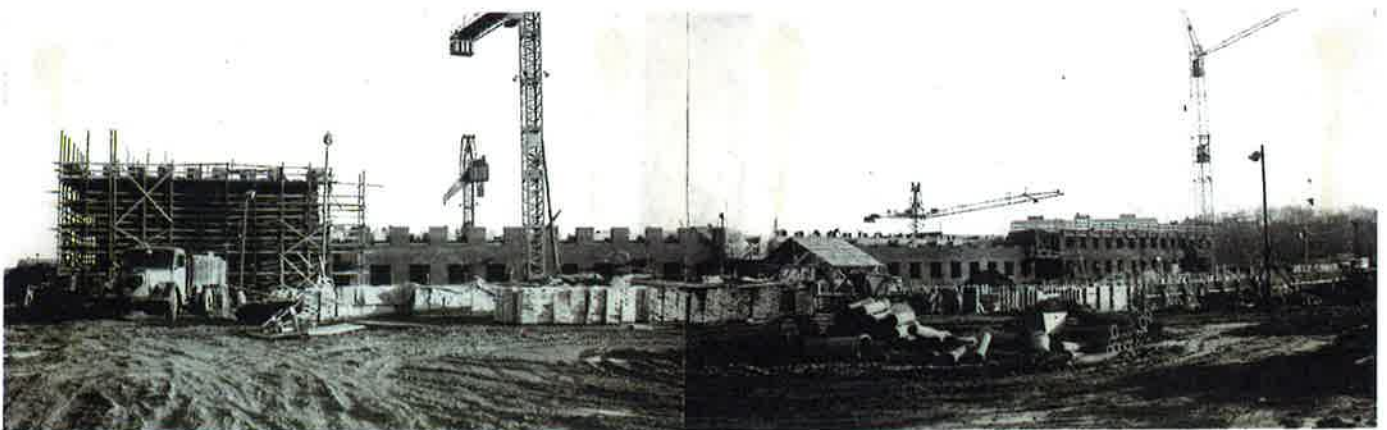
Expansionen var kraftig tidspressad och uppgiften att leda arbetet föll på arkitekten Klas Anshelm, som tidigare uppvisat en förmåga till produktionsanpassade arbetsmetoder. Projektets storlek tvingade dock Byggnadsstyrelsen att placera ett par tjänstemän på att övervaka processen. Dessutom skaffade Lunds fastighetsbolag och Akademiska föreningen fram tillfälliga bostäder för inflyttande byggarbetarfamiljer – ett nödvändigt initiativ för att ordna med det enorma arbetskraftsbehovet.

Anshelms ursprungliga plan var att bygga högskolan runt dammarna. Först var tanken att en enda bågformad huskropp med vinkelräta flyglar skulle placeras vid sjön Sjön, därefter ett antal vinkelräta hus som "seglade" runt sjön. Förslagen förkastades av Byggnadsstyrelsen, då ett viktigt krav var att högskolan i framtiden skulle kunna expandera fritt.

Istället spreds byggnaderna ut över området och skapade en miljö som brukar kallas "hus i park". Anshelm utnyttjade nivåskillnaderna i det annars platta landskapet så att husen placerades med en höjdskillnad motsvarande ett jämnt antal våningshöjder. Tanken var dels att husen skulle kunna sammanbindas med ett källarsystem, dels att högskolan skulle kunna expandera genom sammanbyggningar.

Konstruktionen inleds

Medan planerna för resten av högskolan var under utredning, påbörjades arbetet med Matematikcentrum (F-

Institutionen för Maskinteknik, Långa laborationsbyggnaden, 5 januari 65.

Vy mot väster från Kemiskt centrum, 11 mars 65.

huset) 1961. Där annexet nu ligger fanns på den tiden ett lager tillhörande Bengtsons Ost – en markägare som vägrade låta sig bli utlöst. Därför tvingades man flytta huvudbyggnaden västerut, med effekten att vissa bitar fick kapas bort för att inte hamna på gatumark. När ostlagret senare flyttades (osten började smaka "konstigt") omvandlades de bortklippta bitarna till annexet (F').

Har du observerat att det finns både spiraltrappor (som även leder vidare uppåt) och raka trappor mellan de tre första våningsplanen? Eller att föreläsarna har egna ingångar till hörsalarna? Poängen var att studenter och anställda på klassiskt vis skulle åtskiljas, men samtidigt sågs detta har varit en omodern tanke redan då.

Mellan åren 1961 och 1965 byggdes de fem andra sektionerna (Arkitektur, Väg och Vatten, Elektronikteknik, Maskinteknik och Kemiteknik). Principen var densamma: en hög kontorsdel, en lägre del med ritsalar samt ett par nedsänkta hörsalar.

Spartanskt eller tråkigt?

Materialet blev bärande murverk av tegel och platsgjutna betongbjälklager. Somliga tvivlade på ekonomin, men Anshelm stod på sig och visade att hans metoder var billigare än de som andra föreslog. Det användes

så mycket tegel att de lagda efter varandra motsvarade sträckan Lund-Rom.

Bygget projekterades av Väg- och vattenbyggaren Åke Holmbergs (1919-2001) konsultföretag Centerlöf & Holmberg AB. Vi har honom att tacka för donationen av 175 hyllmeter facklitteratur, inklusive ett stort fotoalbum med de bilder och bildtexter som pryder denna artikel.

Till stor del präglades LTH-bygget av traditionella konstruktioner, men experter inkallades för att få till belysningen av laboratoriehallarna. Varje byggnad ritades för sig, men präglades av samma dimensioner, systemlösningar och utvändiga stil.

Redan på den tiden var omdömena varierande – från förskräckligt till lovordande. Ett viktigt skäl till att högskolan ser ut som den gör var tidsbegränsningen, men idag är det förstas svårare för oss att se en fördel i att byggprocessen var snabb och relativt billig. När denna tidning intervjuade Anshelm år 1974 kommenterades sparsamheten hänfullt som "snålhet".

Idag menar många att högskolan långt ifrån är vad man skulle kalla en modern, inspirerande och utvecklande arbetsmiljö. Samtidigt ska man vara medveten om att färgsättningen svart asfalt och tak, mörkrött tegel, grå betong och vita snickerier valdes med flit för att inte bli

Institutionen för Elektroteknik, Fasad Mur A, 30 september 64.

Maskinteknik, Gjutning av supergolvfundament, mars 64.

Institution för Matematik, Hörstalsbyggnaden, februari 64.

omodern. Anshelm såg det inte som sin uppgift att förutspå vad som skulle bli modernt om fyrtio år. Han brukade kommentera kritiken med att det var hans uppgift att skapa en neutral stomme, medan det är upp till dem som arbetar och studerar på högskolan att pryda sin miljö.

Till viss del har de i grunden nästan identiska byggnaderna anpassats av teknologerna, men egentligen skulle vi kunna göra mycket mer. Anshelm har vid upprepade tillfällen uppmanat oss till att modernisera vår arbetsmiljö hur och när vi vill. Så kanske ska vi hellre skylla på LTH eller Akademiska hus om vi inte är nöjda med byggnaderna.

Fontänen von Tänen

Det går många historier om den vontän, jag menar fontän, som är placerad vid de gamla tegelbrukslertagen i mitten av LTH-området. Förlagan är antagligen en tio gånger mindre variant som än idag finns i Anshelms trädgård på Kävlingevägen. LTH-fontänen (det korrekta namnet) är ett verk av Anshelm och skulptören Arne Jones som invigdes 1970. Tanken var att fontänen skulle sammanföra de båda dammarna.

Förutom den strikta tegelstilen som präglar LTH, så närde Anshelm konstnärliga ambitioner. Han experimenterade med mötet mellan stål, glas och vatten. Han har skissat på många fontänprojekt, men den första chansen till realisering kom när han byggde Sydkrafts kontor i Malmö. Genom nogsamt underhåll var denna

fontän aktiv ända fram till alldeles nyligen.

Det gjordes många skisser till LTH-fontänen. Den storslagna idén med vatten som porlar mellan stålstolpsuppbyggda glasbassänger i olika nivåer visade sig lika svår att bygga som att beskriva med bara en mening. Beställaren var Statens konstråd som finansierade med en miljon kronor, vilket gav grund till många politiska protester då konstruktionen hade stora brister. Redan vid provkörningen upptäcktes sprickbildningar i de 18-20 mm tjocka maskinglasskivorna, vilka ersattes med tjockare varianter.

Snart upptäcktes fler problem: läckage, stark vind som slängde vatten på förbipasserande och ytterligare sprickbildningar i glaset. Institutionen för hållfasthetslära, som bidragit med sin expertis i det djärva projektet, påstår att

sprickorna berodde på vandalisering – fontänen är utmärkt placerad för stenkastning.

På andra håll, exempelvis på Matematikcentrum, florerar teorier som går ut på att professorn i hållfasthetslära räknade fel när en liten modell av fontänen skulle skalas upp till sin fulla höjd på elva meter. Om alla längdskalorna ökas med en faktor x kommer volymen på vattnet att öka med en faktor x^3 , medan arean på glasytan bara ökar med en faktor x^2 . Trycket på glaset ökar kraftigt liksom trycket på det fåtal gummiklossar som höll skivorna uppe. Om konstruktionen genomförts idag hade man kunnat stödja upp glaset med en ram av silikongummi, men den typen av material fanns inte på den tiden. Dessutom drabbades konstverket av ytterligare fenomen beroende på ökad väder- och vindpåverkan.

Efter åtskilliga försök att få igång fontänen konstaterade slutligen konstruktören Åke Holmberg i en intervju för Sydsvenskan att "fontänen kommer aldrig att fungera". Han påpekade dock att den största missbedömning var att ingen räknat med sabotage. "Varje gång man varit färdig att starta fontänen har någon varit framme och slagit sönder någon av de många glasbassängerna." När reservglaset började ta slut närmade sig även fontänen sin ändpunkt. En professor passade dock på att vetenskapligt intyga att konstverket fungerade och därmed kunde gå i graven med någon form av stolthet.

Den 18:e augusti 96 anordnade Teknologkåren en sista(?) visning av den spolande fontänen. Alla fontänbilder är från detta tillfälle.

Spolade vattnet för sista gången?

Kärt barn har många namn och några av de är "Laxtrappan", "Döda fallet", "Fotana di Träti" och "Fontänen Fontänen". Flertalet syftar på att konstverket numera bara är en stålruin. Efter att fontänen undantagsvis varit i drift så anordnade teknologkåren 18 augusti 1996 en avskedsfest med musikunderhållning i form av Verdis Requiem. Fontänen spolade igen, men läckte fortfarande som ett såll. Därefter plockades glasplattorna ner och stålet blåstrades och målades vitt för att överleva till den framtid då de tekniska problemen blivit lösta. Anshelm hade tidigare föreslagit att glaset skulle ersättas med stålskivor, men så blev aldrig fallet.

Efter att ha granskat de ursprungliga ritningarna säger Per Gunnar Burström, lektor i byggnadsmaterial, att han faktiskt skulle ha varit förvånad om fontänen hade fungerat. Däremot tror han att man med dagens moderna material och metoder skulle kunna realisera Anshelms och Jones konstverk. Fast det skulle ändå krävas regelbundet underhåll (t.ex. måste allting stängas av inför vintern, så vattnet inte fryser) och sådant har högskolan inte råd till.

Den som sett fontänen i drift, antingen på bild eller i verkligheten, kan förhoppningsvis förstå varför de båda konstnärerna, och många andra, lagt ner så mycket tid i projektet. Själv har jag aldrig sett något liknande. Skissernas Museum i Lund har en mängd skisser och modeller i sin ägo, men när jag senaste besökte museet var de inte utställda. Däremot finns det en fin modell i borten änden av Kårhusets foajé.

Emil Björnson
p02eb@efd.lth.se
(text)

Tack till fotograferna

Alla bilder från byggprocessen är hämtade ur ett gediget fotoalbum som Åke Holmberg skänkt till LTH. Bilder på fontänen är hämtade ur kårens arkiv.

Pålsjö Årsgästblad

-Teknologkårens officiella tidning-

Om byggandet av LTH och Fontänen
Tema: Jämställdhet

TEKNOLOGKÅREN

Vilka är det som bestämmer? 16

I november väljer alla teknologer kårens fullmäktige. Fullmäktige är kårens motsvarighet till terminsmöten på sektionerna och bestämmer vilka åsikter kåren ska sprida. Det är nästan som att bestämma själv.

Mer och bättre webbmail till studenterna 18

Webbmailen som alla studenter har via STIL är ful och svårnavigerad. David Fredh föreslår en bättre lösning.

Vem bryr sig egentligen om kårvalet? 19

De flesta teknologer struntar fullständigt i att rösta till kårfullmäktige. Varför är det så ointressant att utnyttja sin demokratiska rättighet?

Vad händer på grannsektionerna? 20

Sektionerna andas ut efter nollningen och tar tag i sina liv. Hör vad som är på gång och kolla in deras kommande fester, du kanske vill smita in på någon?

Vaddå Pålsjö Ängsblad? 21

I arkivet har vi hittat gamla nummer av denna tidning. Äntligen avslöjar vi varför den heter just "Pålsjö Ängsblad".

Heltidarnas egen sida 22

Kårens heltidsarvoderade skriver i varje nummer av Pålsjö om senaste nytt. Den här gången berättar de om kårens åsiktsprogram och det förestående kårvalet.

STUDENTLIV

Tentavaktande på LTH 23

De mytiska figurer som dyker upp på tenta efter tenta finns i verkligheten också. Läs om hur tentavakterna har det medan du svettas över skrivningen.

NOSTALGI

Klas Anshelm - arkitekten bakom LTH 24

Vi har grävt djupt ner i 1900-talet och kan stolt presentera historien kring byggandet av LTH och den mytomspunna, och föga fungerande, fontänen. Missa inte för allt i världen fotografierna från tiden då det begav sig!

Hjältarna bakom tidningen

Redaktör & Ansvarig utgivare

Kristin Hansson
palsjo@tlth.lth.se

Redaktion

Emil Björnson

Anette Gottfridsson

Martin Lennartsson

Linda Palmbrandt

Henrik Persson

Johan Rönmark

Christoffer Westelindh

Karim Andersson
Martin Book
Nina Otrén

Gästskribenter

David Fredh
Nils Mattisson
Per Warfvinge

Sektionsskribenter

Martin Appelgren
Anna Nilsson
Styrelsen på K
Ann Åkesson

Tack till

Per Gunnar Burström
Åke Holmberg
Helena Klein